

КНИЖЕВНАТА ОСТАВНИНА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ
- ВЛОГ ВО ИЗДИГНУВАЊЕТО НА СОВРЕМЕНАТА
МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО НАЦИОНАЛЕН И
МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

КНИЖЕВНАТА ОСТАВНИНА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ
– ВЛОГ ВО ИЗДИГНУВАЊЕТО НА СОВРЕМЕНАТА
МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО НАЦИОНАЛЕН
И МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Струмица, 2020

Зборник на трудови
од научниот симпозиум

КНИЖЕВНАТА ОСТАВНИНА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ
- ВЛОГ ВО ИЗДИГНУВАЊЕТО НА СОВРЕМЕНАТА
МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО НАЦИОНАЛЕН И
МЕЃУНАРОДЕН КОНТЕКСТ

Струмица, 2020 година

Издавач:

Здружение на граѓани

„Средби под јаворите – Видое Подгорец“ Струмица

За издавачот:

Д-р Ана Витанова – Рингачева

Главен и одговорен уредник:

Киро Донеv

Уредник:

Сузана Мицева

Рецензенти:

Д-р Вера Стојчевска - Антиќ

Д-р Ана Витанова - Рингачева

СПР - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

929Подгорец, В.(062)

821.163.3.09Подгорец, В.(062)

КНИЖЕВНАТА оставнина на Видое Подгорец - влог во издигнувањето на современата македонска литература во национален и меѓународен контекст : зборник на трудови од научниот симпозиум / [главен и одговорен уредник Киро Донеv]. - Струмица : Здружение на граѓани Средби под јаворите - Видое Подгорец, 2020. - 110 стр. : илустр. ; 30 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-66584-0-3

а) Подгорец, Видое, 1934-1997 -- Собири

COBISS.MK-ID 52132357

ПОКАНА

Здружението на граѓани
„Средби под јаворите – Видое Подгорец“ – Струмица
има чест да Ве покани на свеченото отворање
на научниот собир на тема:

*Книжевната оставнина на Видое Подгорец –
влог во издигнувањето на современата македонска
литература во национален и меѓународен контекст
(85 години од раѓањето на Видое Подгорец)*

Струмица, 7 јуни 2019 година

ВОВЕДНИ ОБРАЌАЊА

Поздравна реч на д-р Ана Витанова – Рингачева, претседател на Здружението на граѓани „Средби под јаворите – Видое Подгорец“, Струмица.....	9
Обраќање на Киро Донеv, почесен претседател и иницијатор за формирање на Здружението на граѓани „Средби под јаворите – Видое Подгорец“, Струмица.....	14
Обраќање на градоначалникот на општина Струмица г. Коста Јаневски.....	19

РЕФЕРАТИ

1. Киро Донеv, писател РАНОТО ДЕТСТВО НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ ВО МОИТЕ СЕЌАВАЊА	21
2. Проф. д-р Мито Спасевски, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Универзитет “Свети Кирил и Методиј”, Скопје СТИЛСКИТЕ ГРАВУРИ И УМЕТНОСТА НА ЗБОРОТ ВО ТВОРЕШТВОТО НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	31
3. Проф. д-р Васил Тоциновски, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје ЛИРСКИТЕ ШЕПОТЕЊА НА ЗАРАСТЕНИОТ БУНАР	39
4. Проф. д-р Вера Стојческа-Антиќ, Филолошки факултет «Блаже Конески», Универзитет “Свети Кирил и Методиј”, Скопје НАВРАЌАЊА КОН ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	47
5. Доц. д-р Ана Витанова - Рингачева, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип ХРОНОТОПОТ НА ДЕТСТВОТО ВО ДЕЛОТО НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ – НА МЕЃАТА МЕЃУ ИЛУЗИЈАТА И СТВАРНОСТА	50
6. Проф.д-р Јованка Денкова, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип АНИМАЛИЗМОТ ВО ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА ОД ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ (ПРЕКУ ОСВРТ ВРЗ РОМАНОТ-ПОВЕСТ „ЗЛАТКО“)	56

8. Сузана Мицева, новинар и писател РУРАЛНИОТ ПЕЈЗАЖ ВО ДЕЛОТО НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	71
9. Иван Котев, фолклорист и истажувач ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ И ФОЛКЛОРОТ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ РОМАНОТ „КРАЛИ МАРКО“, ИСТОРИСКО-ФОЛКЛОРНИ РЕЛАЦИИ	75
10. Иван Глигоровски, новинар и публицист МОЈОТ ПРИДОНЕС ЗА АФИРМАЦИЈА НА ЛИКОТ И ДЕЛОТО НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	86
11. Катерина Лазаровска, постдипломец на Филолошкиот факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип ФЛОРАЛНИТЕ СИМБОЛИ ВО РОМАНОТ „БЕЛОТО ЦИГАНЧЕ“ ОД ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	103

Јованка ДЕНКОВА

АНИМАЛИЗМОТ ВО ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА ОД ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ (преку осврт врз романот-повест „Златко“)

"Секој кандидат за успешна книжевност за деца, мора барем неколкупати годишно да ја посетува зоолошката градина" (Paul Hazard).

Животните отсекогаш имале свое место во литературата. Примитивните раскажувачи на приказни ги користеле животните за да ја направат подраматична човековата секојдневна борба против силите на природата. Со дидактичка функција животните биле користени и во басните на Езоп, а играле улога и во средновековната литература "во потрагата по сверови и змејови од сказните" (Magee, 1969:460). Хуманизмот во ренесансата го засенува интересот за животните или приказните за нив (Kellogg Markowski, 1975: 466). Од осумнаесеттиот век станува јасно дека пазарот за детски книги е поттикнат од страна на растечката писменост, загриженоста за морално или религиозно образование на младите, за поевтина хартија и поекономични печатарски методи (Shaw).

Човекот од памтивек бил поврзан со животинскиот свет. И во праисторијата тој ги ловел и припитомувал животните за да опстане. Таа судбинска поврзаност на човекот со животните влијаела на тоа животните многу рано да станат негова важна преокупација и инспирација (Ристановиќ 2010: 47-48). Од редот на многуте приказни што сме слушнале или ни биле прочитани, таму често е онаа приказна која ни зборува повеќе директно на нас од другите, една приказна која допира некој емотивен акорд, некако како одраз на желбата да се чувствуваме потребни, загрижени, или друг збир на вредности. Таа приказна останува свежа како целина нашите умови. Слушајќи ја, таа ги оживува старите искуства и чувства што можеби се имаат заборавено. На тој начин, ние сме во состојба да рекреираме, во детали, кои сме, што сме правеле, вредностите и верувањата кои сме ги развиле, и како се поврзуваме со другите и со нашиот свет (Burk, Copenhagen 2004:205).

1. РАЗМИСЛУВАЊЕ ЗА ОДЛИКИТЕ НА АНИМАЛИЗМОТ ВО КНИЖЕВНОСТА ЗА ДЕЦА

Приказните се еден од главните начини на кои нашиот вид го разбира природниот свет. Давањето човечки особини на животните во никој случај не е нов феномен; античките богови често се претставени како хибридизирани луѓе кои наликуваат на животни (или животни кои наликуваат на луѓе) (Goldman, 2014).

Употребата на антропоморфизам во литературата е долгогодишна техника која датира и која се користела во древните цивилизации како што Месопотамија (една од најстарите цивилизации која се анализира). Во Месопотамија им се давале човечки карактеристики на не-човечките суштества, што особено е евидентно низ нивната политеистичка религија кога таквите човечки карактеристики биле дадени на богови што биле претставени како објект-животно или објект-растение со свое духовно, спиритуално значење). Во една статија напишана од Џемс Дерби насловена како „Антропоморфизмот во литературата за деца или "Мамо, куклите повторно ми зборуваат" (Derby, 1975: 47),

антропоморфизмот е дефиниран како "Давање на живот или давање на карактеристики на живи суштества на неживи објекти".

Анималноста во детската книжевност е една од почестите теми. Авторите на книгите за деца често ги претставуваат животните како главни ликови преку кои искажуваат одредена поука, носат силна порака за нешто. Им даваат човечки особини на животните со цел да бидат попривлечни за младите читатели. Животните во делата ги симболизираат човечките особини како што се: добрината, итрината, лакомоста, глупавоста, себичноста и др. Преку ликовите на животните младите читатели можат да осознаат дека доброто е цел на постоењето, добрината се наградува и секогаш победува. Преку ликовите на животните се прикажува дека не секогаш важи она правило „каде што има сила нема правда“, понекогаш слабите можат да ги победат силните со својата мудрост, дека разумот е поголема сила од физичката.

Приказните за животни се појавуваат во различни форми, но заедничко за сите нив е што содржат едно или повеќе животни во фокусот на приказната. Не е изненадувачки што приказните за животни им се допаѓаат на децата. Многу од нив имаат желба за миленичиња - нешто што им припаѓа само ним, и нешто што може да го сакаат. Домашните миленици им овозможуваат на децата да се чувствуваат умни, заштитнички настроени, и со желба да ги негуваат животните. Животните им помагаат на децата да се компензира нивните во суштина немоќна позиција. Многу малите деца не ги гледаат животните како "други"; тие веруваат дека животните имаат човечки карактеристики. Според истиот извор, постојат повеќе видови анималистички приказни: басна, која е една од најстарите форми на литературата за деца. Ова е приказна во која животното е поврзано со човечката особина и обично е придружена со морална поука на крајот. Такви се, на пример, Басните на Езоп. Најомилени приказни за децата се оние кои вклучуваат миленичиња. Херој во делото е детето, но животното е круцијален карактер во приказната. Во анималните сказни, животните се однесуваат како и луѓето, тие зборуваат и носат облека, и на крај се реалистичните животински приказни, каде животното е јунакот на приказната и каде сè се дава од перспектива на животното. Овој вид на приказна често се користи за коментирање на човековото однесување. Во нив често се нагласува суровоста на животот на животните.¹

Сите животински видови се плодна територија за раскажувачите, а особено за децата. Тие може да се користат од многу причини, вклучувајќи подигање на свеста за животната средина и како начини на пренесување на морална порака, како во Басните на Езоп или приказни од целиот свет за животните кои ги надмудруваат другите, често се првите приказни кои децата се слушаат. Долго време пред децата да можат да бидат сигурни дека животните навистина не зборуваат, тие се целосно запознаени со приказните како Црвенкапа, Трите мали прасиња и др. Да ја земеме за пример само „Пајажината на Клементина“ каде животните не само што зборуваат, туку стаорецот е толку паметен што знае и да чита, додека пајакот Клементина може да пишува со "вткајување" на буквите во нејзината пајажина.² Додека статусот на домашните животни и домашните миленици можеби го одразуваат чувството на немоќ кај детето во свет во кој доминираат возрасните, но и задоволството од запознавање на светот (Shaw).

2. МИСЛЕЊА ЗА АНИМАЛИЗМОТ ВО КНИЖЕВНОСТА ЗА ДЕЦА

¹ The Animal Genre, <http://childliterature.net/childlit/animal/>, пристапено на 22.01.2016

² The best talking animals in children's books, пристапено на 22.01.2016,

<http://www.theguardian.com/childrens-books-site/2015/feb/02/best-talking-animals-childrens-books>

Постојат поделени мислења кај научниците за позитивното или негативното влијание на антропоморфизмот на животните врз децата. Имено, Katy Waldman укажува на една студија објавена оваа недела во списанието *Frontiers* по "Психологија", која предупредува дека приказните во кои животните се однесуваат како луѓето може да го нарушат погледот на детето на природниот свет. Така, група истражувачи од Универзитетот во Торонто, предводени од Patricia Ganeva, откриле дека децата кои биле изложени на нереални поими за фиктивни анимални видови, апсорбирале повеќе факти за овие видови од оние деца кои читале реалистични описи. Врз база на своето истражување, Ganeva и нејзиниот тим тврдат дека треба да се опколат децата со реални животински портрети базирани на факти, за да не се развијат во нивната свест концепции на животни кои не се засновани на факти, односно кои не се реални (Waldman, 2014).

Меѓутоа, голем е бројот на научници, кои се занимаваат со оваа проблематика, и кои укажуваат на позитивните ефекти од присуството на животните во книжевноста за деца и животот на детето, како што е Roberts: "Постојат многу добри причини да се користат животните како ликови во книгите за деца, но една причина која се чини дека многу луѓе ја забораваат е дека животните се мултикултурни. Децата од сите раси и бои може да се поврзат со нив. Уште една добра причина е тоа што може да се претера со животните. Животинските ликови во книгите може да прават работи што детето не смее да ги направи" (Roberts).

И Karen Swallow Prior укажува на позитивните ефекти од анималистичките приказни за децата. Според неа, важна е етичката димензија со која децата се учат на сочувство кон животните и нивни хуман третман понатаму во животот. Додека идентификацијата со животните помага во развојот на една морална рамка кај децата која вклучува добрина кон животните, идентификацијата со нив сепак не е највисок чин на етичката скала. Повисок и од овој е сочувството, што не е сосема иста работа како идентификација. Зборот „сочувство“ (изведенка од коренот на збор што значи "да страдаат", а во комбинација со префикс "заедно" или "со") е страдањето кое се чувствува за друг, но не со идентификување со другиот, туку од тоа да се биде покрај другиот. Една работа е да се чувствува болката на другиот преку идентификација, но повисока етички е целосно да се страда, да се чувствуваат за она што не е самиот себе, туку е целосно друга. Оттука и најмоќни и најпотресни места во анималистичката литература се оние кога нивната единствена улога ја одразува онаа која ја имаат во реалниот свет: едноставно да се биде животно со кое ние живееме на оваа земја (Swallow Prior, 2011).

Значи, оттука се поставува прашањето: зошто антропоморфизмот се користи во литературата за деца? Па, според Elizabeth Dunn во нејзиниот напис насловен „Talking Animals: A Literature Review of Anthropomorphism in Children’s Books“, животните кои покажуваат човечки карактеристики се многу честа појава во денешните сликовници, како и во поглавја од книги, и тоа не е ограничено само на тоа животните да бидат во можност да зборуваат, туку тоа вклучува и дека се "облечени во облека, одат исправено, готват, свират на инструменти, а кои живеат во куќи" (4). Понатаму, Дан, укажува на тоа дека животните кои зборуваат претежно можат да се најдат во жанрот наречен животинска фантазија. Опсегот на антропоморфни способности предложен од страна на Дан, може да биде од целосно антропоморфни или способност само да зборуваат или да размислуваат како луѓе (4) (Dune, 2011).

Sarah Friedman во нејзината статија „Is Sharing a Bear Necessity“ (Friedman, 2011), објаснува зошто анималните ликови и имаат поголемо влијание врз децата отколку човечките ликови, при што потенцира дека: 1. животните се неделив дел од животот на децата, 2. Децата ги обожаваат животните и 3. Употребата на животински ликови е амбивалентна и се должи на недостатокот на пол, раса, возраст, итн., што може да им овозможи на децата да се идентификуваат со нив.

На крај, Friedman го истакнува сознанието до кое дошле авторите David and Lauren Krueger, дека различните карактеристики кои ги имаат животните им овозможуваат на децата да бидат поотворени кон учењето и ангажирање на тоа како да се справат со ситуации со тоа што се во можност да "се проектира низ животинските ликови и да се соочат со нови и опасни сценарија" (Krueger, 2005: 127-143). Антропоморфизмот лесно допира до децата затоа што тоа е блиско до имагинативниот ум на детето.

3. АНИМАЛИСТИЧКИОТ РОМАН „ЗЛАТКО“

За темата на анимализмот, или застапеноста на животинските/анимални ликови во творештвото на Видое Подгорец имаме пишувано и претходно во неколку наврати (за романите: „Криворог“, „Дивиот пес“, „Дивиот рај“).

Овој пат, ќе се осврнеме на романот-повест „Златко“ кој авторот (во поднаслов) уште ќе го нарече „Вистинска приказна за животот на едно маче“. Со самото тоа, како и со посветата на внуката Софија, авторот постигнува убедливост и веродостојност на кажаното: „Некогаш, подоцна, во страшно заплетканиот и непредвидлив живот, ти ќе го забораши своето маче Златко, но тоа нема да те забораи тебе зашто го сакаше со чиста и невина љубов како што може да сака само дете. Приказната за Златко ќе те потсетува на најраните и најубави години од твојот живот“ (5)³.

Овој роман, објавен 2005 година, е мал по обем, но длабок по убавината на пораката која ја носи за најмладите читатели. Реалистичната анималистиска приказна за малото маче со златно крзно, раскажана на стотина страници, опфаќа временски период од неполна година во која Златко ќе ги запознае сите страни на животот, почнувајќи од неговото раѓање, преку мноштвото авантури, па сè до постигнувањето на сопствената среќа и засновањето на сопствено семејство.

Во романот можат да се издвојат неколку појдовни точки за анализа на реалистичкиот слој. Најпрвин, книгата започнува со раѓањето на мачето, на кое заради златното крзно му се наметнува и името Златко, во „една стара и мрачна плевна“ (7). Таму, малите читатели ќе бидат сведоци начинот на кој авторот Подгорец ја воспева мајчината грижа и љубов за своите новородени рожби: „За тоа време мајка им ни за миг не ги оставаше сами. Ги грееше со топлината на своето тело, ги лижеше со мазниот јазик, ги гушкаше во својата прегратка...Под нејзината будност и грижа тие беа безбедни и задоволни...Им ги отстрануваше дури и гурелките од залепените очиња...“ (8). Откако детално ќе ни ја опише манифестацијата на мајчината грижа и љубов, Подгорец скоро ја поистоветува мачката-мајка со мајките од човековиот род: „...Пред спиење...мачката им пееше по некоја мачешка заспивалка што ја научила од својата мајка. Гласот ѝ беше потивок и од најтивкото ветре, помек и од најмекото кадифе, понежен и од зузукање на сонлива пчела“ (9). По прогледнувањето на мачињата на деветтиот ден, мајката презема друга улога на себе, да ги оспособи малите мачиња за живот, а тоа училиште започнува со будење на инстинктот за лов. Од тој миг, малите мачиња започнуваат да се воведуваат и да учат за големата игра –животот. За жал, векот на братчињата и сестричките нема да биде долг, зашто загинуваат во еден пожар предизвикан од невнимателноста на децата. Овде Подгорец уште еднаш го покажува своето мајсторство за сликање на најразлични емотивни состојби, без разлика дали се однесуваат на растителниот или животинскиот свет, или пак за човековиот род. Тоа е евидентно при сликање на тагата на мачката по загинатите рожби: „Како и секоја мајка, во почетокот таа не можеше, ниту пак сакаше да верува дека нејзините галеничиња засекогаш се исчезнати. Длабоко во неа тлееше

³ Видое Подгорец, Златко-вистинска приказна за животот на едно маче, Детска радост, Скопје, 2006.

некоја болна надеж дека секој миг тие ќе се појават од некаде и ќе побараат да си го доцицаат млекото на детството“ (17).

Штом еднаш ќе се најде во селскиот двор, пред Златко ќе се најде еден нов свет во кој тој гледа со широко отворени и зачудени очи. Авторот многу реалистично ни го опишува селскиот двор и имотот на стопаните, се разбира преку очите на Златко, каде ќе биде пречекан со воодушевување од децата на стопаните (виновниците за пожарот), но и ќе ја има првата средба со својот татко – Тигар: „Без да направи најмало движење со телото или со главата, мачорот ги сврте кон него само своите зелени очи, а со долгата и цврста опашка два-трипати бесно удри по земјата како со камшик“ (18). Златко во кој е олицетворена детската немирна и љубопитна природа, многу брзо во селскиот двор ќе ги пронајде и своите први пријатели, петлото Крик Кукуруик, пајчето Пат Паташон, тринаесеттото и вечно гладно прасе Белчо и многу други, меѓу кои се и кутрињата загари со кои ќе имаат заеднички игри додека се мали, за да подоцни и меѓу нив, како и меѓу нивните родители, се роди вечното непријателство: „И ние сакаме да си играме..., ама мајка ни не ни дозволува тоа да го правиме со тебе. Таа е скарана со твојата мајка“ (31). Таа нетрпеливост меѓу кучињата и мачките е оправдана со приказната за капата од лисичја кожа која некогаш, многу одамна прадедото - мачор требало да му ја направи на прадедото – куче за една недела: „Меѓутоа, поминале единаесет недели, а капата сè уште не била готова. Дали заборавил на неа или се фатил за друга работа, но од капата – ништо. Поради тоа прадедо ми многу се налутил, си мушнало во појасот еден нож и му отишол во дуќанот: Слушај ваму, ти измамнику низаеден, зимата веќе си отиде, а сè уште не си ми ја сошил капата! И, без да дочека одговор, го извлекол ножот од појасот и грмнал: Или капата или кожата! Шапкарот помислил дека се работи за неговата кожа, скокнал низ прозорецот на дуќанот и избегал за никогаш повеќе да не му се врати на крзнарскиот занает. Прадедо ми останал и без капа и без кожа. Ете, оттогаш наваму, поради таа лисичја кожа, кучињата и мачките се мразат како смртни непријатели и не сакаат да се сретнат едни со други (32)“. Но, желбата за игра и пријателство кај малиот Златко и кутрињата, па и покрај предупредувачката приказна, скришно продолжуваат да другаруваат: „Додека ни трае детството, ајде да си поиграме заедно...За разлика од нивните мајки, на кои омразата не им даваше да се сретнат една со друга, тие беа вистински пријатели“ (33). Несомнен е раскажувачкиот талент на Подгорец, кој и преку вакви минијатурни жанрови или "приказна во приказна", го привлекува и задржува вниманието на малиот, но и на возрасниот читател, зашто додека за децата приказната за капата од лисичја кожа дава хуморна нотка, за возрасниот читател, таа приказна за вечното непријателство и нетрпеливоста меѓу родителите има подлабока порака за понекогаш неоправданата нетрпеливост или предрасуди меѓу возрасните, кои на децата им го скратуваат заедничкото другарување. Се разбира, и овие игри завршуваат со завршувањето на детството кај кутрињата, закои и Златко ќе констатира: „Златко неколку пати се обиде да им пријде и да си поигра со нив, но тие како да него познаваа...Значи, омразата спрема мачјиот род ја беа исцицале заедно со мајчиното млеко!“ (38).

Иако навидум овој роман е реалистичен анималистички роман, во него, Подгорец вткал и сказновидна нишка, преку приказната која мајката-мачка му ја раскажува на Златко, за убавата принцеза Белка: „Одамна некогаш, а можеби и ден-денес, во тоа не сум сосема сигурна, зад деветтиот рид отаде реката Бистрица, во срцето на кристалната шума се издигал некој раскошен дворец од мермер и злато. Во дворецот, кој од сите страни бил ограден со сидишта од дијаманти и корали, живеел некој си мачкин крал наречен...“ (23-24). Иако мајка му повеќе пати го прекинува раскажувањето, некогаш совладана од дремка (асоцијација со генезата на „Алиса во земјата на чудата“ од Луис Керол), а некогаш нема трпение, во душата и во соништата на Златко останува копнежот по

принцезата која живее во кристалниот кралски дворец со кралот Мачор и кралицата Мачка: „Е, па, сега, за инает на сите мајки на светот кои мислат дека нивните деца не разбираат ништо и затоа само ги почнуваат, а не им ги дораскажуваат убавите приказни, јас оваа ќе си ја дораскажам сам и тоа онака како што ми се допаѓа“ (43). Видлива е инаетливоста и каприциозноста на Златко (како и кај децата!), па константната љубопитност и здодевноста од секојдневието го тера во нови авантури во блиската шума, каде ќе ја помине ноќта и ќе доживее разни искуства. Покрај лошите искуства (ќе биде искасан од осите), ќе појде на гости кај верверичката и откако ќе констатира дека нивната храна не му одговара, ќе го запознае семејството на дивата свиња, ќе се запознае со ежот кој уловува водна змија, со ракот и неговите заканувачки клешти, а ќе се сретне и со бувот кој ќе го праша за принцезата по која трага, со што Златко се претвора во јунакот од сказните (субјект) кој го напушта родителскиот дом мотивиран од внатрешен порив – здодевност (испраќач), и тргнува во потрага по принцезата (објект). Го прашува и бувот за принцезата, но тој го приземјува: „Приказните остави ги за подоцна. Сега е најважно да најдеме нешто за јадење и да си ги наполниме желудниците“ (52). Во една таква чудесна ноќ во шумата, пред зората, во време кога се менуваат денот и ноќта, Златко ќе присуствува (или, барем така мисли) и на глумчешка свадба, за да во еден миг, поставен пред несигурноста на виденото и доживеаното, си го постави прашањето: „Можеби пак го фатил мирисот на расцветаното омајниче или пак каснал зрно од лудо билје, го опијанило, па лежи под неговата џбунка. И сонува. Можеби во глумчешката невеста ја гледа прекрасната принцеза Белка од недораскажаната приказна на мајка му! Којзнае!?“ (57). На овој начин, нерешителноста кај ликот, која се рефлектира и кај читателот, го воведува фантастичното во романот, за да потоа, со прифаќањето на тие настани како дел од реалноста, преовлада чудесното: „На ова палаво маче воопшто не му беше важно дали сè она што го виде беше сон или јаве; нему му беше важно дека го виде, дека го доживеа тоа и затоа беше повеќе од задоволно“ (57). И на други места во текстот, Подгорец ја користи сказновидната матрица, притоа, постојано движејќи се на границата можно-неможно, веројатно-неверојатно. Таков е моментот кога по престојот во шумата Златко се враќа дома, па мајка му му дава разни совети и поуки за животот, а воедно му го појаснува и потеклото на приказната за принцезата: „Таа приказна јас ја чув од баба ти, кога бев на твоја возраст, Златко...Сега не сум сигурна дека добро сум ја запомнила. Но дека постои таква принцеза – во тоа сум сигурна“ (62). Со ваквите искази на нараторите дека „така им било раскажано“, се сака да се постигне веродостојност на раскажаното, па потоа се деструира сказновидното со несигурноста за точноста на приказната, за да, на крај, повторно го зацврсти елементот на чудесност дека принцезата постои.

А како и во секоја сказна, пред да дојде до саканиот објект, субјектот/ликот треба да помине низ повеќе искушенија и препреки (најчесто три). Така, и Златко, кога конечно од татко му ќе добие напатствија за местото каде се наоѓа принцезата (во татковото село Крив Дол), се упатува таму, но бидејќи тоа е во време на додворувањето на мачките, за што ќе треба да ја научи и свадбената песна на мачките: „Со таа песна ќе ја воспеваш и фалиш нејзината убавина и нежност, за да ѝ го освоиш срцето и да ја придобиеш нејзината љубов“ (64). Таму, ќе мора да се бори со тројца предизвикувачи, кои, исто така се борат за раката на принцезата, за која и самиот Златко помалку разочарано ќе констатира, дека не живее во кралски дворец, туку во шупа. На крај, по третата победа, ја дочекува заслужената среќа, Белка да му ги лекува раните задобиени во битките, станувајќи негова принцеза. Како и во секоја сказна, наскоро добиваат и потомство и таа среќа на Златко малку е поматена од констатацијата дека некои од новородените мачиња наликуваат и некои од неговите противници, но Белка му дава објаснувања: „Ова се роди токму на полноќ, во најгустата темнина, затоа е толку црно!...Младиот татко ја проголта

лутината. Но, кога го виде третото маче, одново го обзеде незадоволство. Третото беше сиво, со белузлави, валкани дамки по грбот. Многу го потсети на највоинствениот мачов во Крив Дол, Сивиот...-Ова се роди точно на разденување, а небото беше облачно. Затоа е сиво-белузлаво...“ (103).

За овој роман, во многу позитивна смисла има проговорено и Горјан Петревски: „Според исконските непобитни законитости на животот, приказната нуди цел еден животен круг во кој ќе се најде Златко за да го исполни својот сон, но и да продолжи да живее според одредбите на мачките“.⁴ А животот и во родното село на Златко продолжува, иако претходната зима бил сведок на исчезнувањето на неговите пријатели од селскиот двор: „Крик Кукурик го наполни бабиното тенцере за некаков празник. Десетина дена подоцна истата судбина го снајде и Пат Паташон...Еден ден пред Свети Никола од белиот свет се прости и тринаесеттото прасе, кое толку многу го сакаше животот и жилаво се бореше за својот опстанок. Со неговото печено месо стопаните си ја отпразнуваа својата домашна слава“ (83-84). Мајка му му ги објаснува законитостите на природата и улогата на Човекот над сите живи суштества: „Човекот е најголемиот месојадец во природата. Сврв со ракавици. Сиве овие животни и птици што ги гледаш во кочината, во арот, во плевната, во кокошарникот – тој ги одгледува за да му служат нему“ (83). А бидејќи природата постојано се обновува, за време на престојот на Златко во Крив Дол, во неговото село животот продолжува – неговата мајка се омачила со четири мачиња, а со доаѓањето на пролетта, селскиот двор повторно ќе заживее со нови жители.

Како што и се очекува, освен што овој роман е забавно четиво за младите читатели, тој во себе носи и многу пораки, пред сè за животот, а потоа и многу дидактички поуки: „Сите мудрости на животот не се учат само за една ноќ. Уште сме млади, имаме време за многу поправни испити“ (60); „Храброста не се спечалува лежејќи врз меко веленце и предејќи бескорисна преѓа од влакна на див памук. Светот е создаден да го освојуваме, сине мој, педа по педа“ (62); „Принцезата ги сака добро воспитаните, а пред сè храбрите мачори, макар и да не потекнуваат од кнежевска лоза“ (64); „Ако срцето не ти е исполнето со радост, тогаш подобро и да не живееш“ (73), и др. Романот носи пораки за младите читатели не само за доброто однесување, туку и во однос на хигиената, кога Златко го прекорува прасето Белчо: „Драг мој пријателе, како си дозволуваш ваков нечист да шеташ низ оваа убава ливада и да ги валкаш цвеќињата?...Но сепак, реката ни е под носот. Можеш барем еднаш дневно да се капеш во неа. Капењето е убаво за здравјето“ (46); како и во однос на трудољубивоста, кога Златко не сака да лови глувци за да се храни, па прибегнува и кон кражба на домашните гулаби: „...Златко или демнеш во оставата да грабне некој колбас, парче сланина и нешто друго...“ (75). Осуда на кражбата како негативна појава има и во цитатот за неговиот татко: „Кога ќе го фатат стопаните во килерот со ѓердан од колбаси околу вратот и со фаша сланина во шепите“ (23); како и во моментот кога Златко го начекува јазовецот со полна вреќа пченка од нивата на неговите стопани, повикувајќи се на неговото дамнешно право на наследност: „Твоја ли е пченката што ја носиш, дедо Јазо?- Не, не е моја. Друг ја сеел, ама на мојата нива...Јас не знам кои се твоите стопани, но добро знам која е и каде се наоѓа мојата нива. Ја имам наследено од прадедо ми“ (81).

На крај, по сите доживеалици на Златко, тој се здобива со сознанија за животот и неговите убавини, а откако му се зголемува семејството се враќа во родниот дом, со што и оваа преубава сказна го добива својот среќен крај.

⁴ Горјан Петревски, Смислата на живеењето, Поговор кон кн. Златко-вистинска приказна за животот на едно маче, Детска радост, Скопје, 2006, стр.105-108.

4. ЗАКЛУЧОК

Без сомнение анимализмот има големи литературни и практични вредности, затоа што го привлекува вниманието на младите читатели и служи како начин за постепено поучување на социјалните односи и запознавање на младите читатели со фантазијата и хуморот во книгите. При тоа, евидентно е дека на децата им се најинтересни оние книги во кои има авантура, искушение, патувања, и слично. Најчест придружник на детето во тие авантури се животните.

Денес е пофално и вообичаено чувањето на животни во становите, особено кучиња и мачки, што се прикажува како позитивен соживот на луѓето и животните. Со разни акции и реклами се сензибилизираат и поттикнуваат децата и возрасните на емпатично однесување кон животните.

На тој начин, сметаме дека кај децата се развива и негува хуманистичката димензија, за создавање на еден заштитнички, еколошко-анималистички пристап кон сè што е живо во природата, од која дел е и човекот. Од таа гледна точка, не може да се негира огромното позитивно влијание на анималистичката тематика во книжевноста за деца. Напротив, сметаме дека авторите кои се занимаваат со пишување на дела посветени на младите читатели, треба уште позасилено да ѝ се посветат на оваа проблематика.

5. ЛИТЕРАТУРА

1. Antropomorphism in children's literature, Animals brought to life, пристапено на 22.01.2016, <http://anthropomorphism.weebly.com/>
2. Burke, Carolyn L. Copenhaver, Joby J. (2004). Animals as People in Children's literature, Language Arts, Vol. 81 No. 3, стр.205, <http://www.ncte.org/library/nctefiles/store/samplefiles/journals/la/la0813animals.pdf>, преземено на 10.01.2016.
3. Derby, James. (1975). "Anthropomorphism in Children's Literature or "Mom, My Doll is Talking Again."." *Elementary English*. 47., пристапено на 22.01.2016 <<http://www.jstor.org/discover/10.2307/41386644uid=5660056&uid=3739560&uid=2129&uid=2134uid=2&uid=70&uid=3&uid=8024032&uid=67&uid=20018&uid=62&uid=3739256&sid=21101860786567>>.
4. Dunn, Elizabeth. (2011). *Talking Animals: A Literature Review of Anthropomorphism in Children's Books*. MA thesis. University of North Carolina, пристапено на 22.01.2016, http://dc.lib.unc.edu/cdm/singleitem/collection/s_papers/id/1419/rec/13>.
5. Friedman, Sarah. (2011). *Is Sharing a Bear Necessity?: Anthropomorphization and Learning Social Lessons from Children's Books*. MA thesis. University of Virginia, <<http://www.virginia.edu/psychology/downloads/DMP%20Papers/DMP%202011/Sara%20Friedman.pdf>>. Web, пристапено на 22.01.2016
6. [Goldman, G. Jason. \(2014\). When Animals Act Like People in Stories, Kids Can't Learn, March 27, 2014](#), пристапено на 22.01.2016
7. Hazard, Paul. (1970). *Knjige, djeca i odrasli*, Zagreb: Stylos.
8. <http://blogs.scientificamerican.com/thoughtful-animal/when-animals-act-like-people-in-stories-kids-cane28099t-learn/>
9. Kellogg Markowski, Juliet. (1975) Why antropomorfism in Children's literature?, *Elementary English*, Vol. 52, No. 4 (April 1975), pp. 460-466.

10. Krueger, David. W., & Krueger, Lauren. N. (2005). Animals in children's stories. Cultural zoo: Animals in the human mind and its sublimations. (pp. 127-143) Madison, CT, US: International Universities Press, Inc.
11. Magee, H. William. (1969). The Animal Story: A Challenge in Technique, in *Only Connect: Readings on Children's Literature*, Ed. By Sheila Egoff, G.T. Stubbs and L.F. Ashley., Oxford Univ. Press, Toronto, 1969, пристапено на 24.01.2016, стр. 460,
<http://images.library.wisc.edu/WI/EFacs/transactions/WT1982/reference/wi.wt1982.svgl.pdf>
12. Roberts, Bethany. Children's Author, Why do you write about animal characters so much?, пристапено на 22.01.2016, <http://www.bethanyroberts.com/FAQ.htm>
13. [Shaw, Matthew](#). Children's animal tales, пристапено на 22.01.2016,
<http://www.bl.uk/animal-tales/articles/childrens-animal-tales>
14. Swallow Prior, Karen. (2011). Ask the Animals, and They Will Teach You, *Flourish* magazine, пристапено на <http://www.flourishonline.org/2011/07/lessons-from-literature-about-animals/>
15. The Animal Genre, <http://childliterature.net/childlit/animal/>, пристапено на 22.01.2016
16. The best talking animals in children's books, пристапено на 22.01.2016,
<http://www.theguardian.com/childrens-books-site/2015/feb/02/best-talking-animals-childrens-books>
17. Waldman, Katy. Researchers Want Children's Books to Stop Anthropomorphizing Animals. That's a Terrible Idea, пристапено на 22.01.2016,
http://www.slate.com/blogs/browbeat/2014/03/28/animals_in_kids_books_should_have_human_characteristics_a_defense_of_anthropomorphization.html
18. Петревски, Горјан. (2006). Смеслата на живеењето, Поговор кон кн. Златко-вистинска приказна за животот на едно маче, Скопје: Детска радост.
19. Подгорец, Видое. (2006). Златко-вистинска приказна за животот на едно маче, Скопје: Детска радост.
20. Ристановиќ, Цвијетин. (2010). Анимални свијет као општа тема у књижевности за дјецу, Нови Сад: Детињство.